

سیره اخلاقی بانو امین

بهاره اکبری^۱

چکیده

شناخت و معرفی شخصیت زنان جهان اسلام گامی ارزشمند در جهت زنده کردن ارزش‌های اسلامی و بالاترین علت بر نیرومندی زنان مسلمان می باشد.

بانو مجتهد نصرت بیگم معروف به بانوی ایرانی از عالمان برتر تشیع بوده، این بانو عمر با برکتشان را وقف تربیت و تعلیم معارف اسلامی کرده و در راه رسیدن به حق تعالی ریاضت کشید و مخزن العرفان دست یافت و تألیفات ارزشمندی در زمینه ی حدیث، فقه، حکمت، تفسیر قرآن، اخلاق و اصول از خود به یادگار گذاشته است، ایشان با تفکرات خردمندانه خود به تأسیس حوزه علمیه خواهران در جهت حرکت معنوی و علمی بانوان در دوران زده است.

در این مقاله سعی شده است که به معرفی ابعاد محدودی از وعده های اخلاقی معنوی این بانوی مجتهد پرور و ضمن گرامیداشت شخصیت این بزرگوار که استاد علم و تقوا بوده است زنان متعهد مسلمان جامعه را با وظایف عظیم ایشان آشنا سازیم.

کلید واژه: بانوامین، سیره تربیتی، آثار اخلاقی و عرفانی، فعالیت اجتماعی، سیره شخصیتی.

^۱ - سطح ۲_ حوزه امام خمینی (ره) _ کرمانشاه

فرهنگ و تمدن اسلامی در بین تمدن های بزرگ عالم از ارزش بالایی برخوردار است. که از ویژگی های آن مقام و منزلت زنان در عرصه این فرهنگ بوده و هست؛ به خصوص آموزش های انسان ساز شیعه که در این میان برتر بوده است.

با جستجو و پژوهش در آثار گوناگون پی می بریم که از همان قرن های اولیه هجری برای بانوان در زمینه های علمی فرهنگی و اجتماعی عرصه تلاش مهیا شده است.

پرداختن به این گونه مسائل فرهنگی در بانوان از دوران رسالت با برکت پیامبر (ص) و معصومان (ع) و حتی بعد از آن ادامه داشته است. این قضیه به طور چشمگیری در تاریخ اسلام مورد توجه و مشهور بوده است.

بانو نصرت بیگم که یکی از عالمان پرورش یافته اصفهان است نمونه بارزی است که نشان دهنده پرورش بانوان عالم بسیاری در دوران مختلف است. بانویی که برخاسته از سلسله جلیله سادات خاتون آبادی بوده و خاندان او فرع این شجره طیبه است.

این بانوی گرامی با قدرت تأثیرش عالم های زیادی از نظر فقه و وعظ و تفسیر پرورش داده و به جامعه اسلام اهدا کرده است.

امید است با معرفی این بانوی گرانقدر زنان جامعه او را در تمام عرصه های زندگی الگوی خود قرار داده و گامی مثبت در جهت شناخت شخصیتی تومانمند در زمینه های علمی و معنوی و فرهنگی باشد.

زندگانی بانو امین

بانو سیده نصرت بیگم در سال ۱۲۶۵ ه.ش^۱ در شهر اصفهان دیده به جهان گشود. پدر ایشان حاج سید محمدعلی امین التجار اصفهانی، شخصیتی با خدا و مومن و پرهیزکار بود. مادر این بانوی بزرگوار متعبد و بزرگوار و با تقوا بود. خاندان جنابی‌ها، دودمان مادر این کودک، از مومنین و انسانهای با شرافت اصفهان در عصر صفویه بودند.

بانو امین دارای سه برادر که از او بزرگتر بودن می باشد. مادر ایشان در حالی که چهار سال بیشتر نداشت فرزند خود (سیده نصرت) را برای آموختن قرآن، خواندن و نوشتن و فراگیری علوم به مکتب (خدیدجه بیگم) فرستاد در حالی که در آن زمان خانواده های کمی فرزندان خود را برای کسب علم و دانش به مکتب خانه^۲ می فرستادند. به همین ترتیب بانو امین در جهت تحصیل تلاش می کرد تا اینکه با پسر عموی خود، حاج میرزا آقا، ملقب به (معین و تجار) ازدواج کرد. وی زمانی که در خانه پدر و مادرش زندگی می کرد تمام تلاش خود را برای کسب تحصیل کرد و همچنین پدر و مادر بزرگوارش در جهت تربیت درست فرزند خود کوشیدند بعد از اینکه ازدواج کرد سیده نصرت به خانه داری و تربیت و بزرگ کردن فرزندان مشغول شد وی با وجود این دسته از تحصیل و پیشرفت برنداشت به تحصیل در معارف اسلامی پرداخت.

این بانوی بزرگوار دارای هشت فرزند بودند که هفت فرزندشان در زمان زندگی وی از دنیا رفتند در حالی که سن کمی داشتند و ایشان با وجود مرگ فرزندشان صبر کرده و آن را امتحانی از طرف خداوند می دانستند.

^۱ - یادنامه، ۱۳۷۱، ص ۹.

^۲ - ریاحی، ۱۳۷۶، ص ۸۳.

مدارج علمی

سیده نصرت علوم مختلفی را زیر نظر اساتید بزرگی در منزل خویش فرا گرفت^۱ و معارف علمی و معنوی را به بهترین شکل آموخت و با توجه به تلاش و علاقه فراوانی که به فراگیری علوم قرآنی داشت به مقامات ارزشمندی دست یافت به طوری که یکی از معتقدان دینی و قلبی و معنوی که بی ارتباط با منبع فیض الهی نبود شد. ایشان پس از اینکه علوم صرف و نحو و تفسیر و فقه و اصول و فلسفه و حدیث را فرا گرفت به مطالعات خود ادامه داد و به مقام عالی رسید تا اینکه به مرحله اجتهاد دست پیدا کرد.

مرحوم آیت الله حاج میر سید علی نجف آبادی که یکی از استادان این بانوی بزرگوار بوده نقل می کند یک روز شنیدم که یکی از فرزندان بانو امین فوت کرده با خودم فکر کردم که این خانوم دیگر با وجود مرگ فرزند تحصیل را رها خواهد کرد اما برخلاف تفکراتم دو روز بعد از فوت به سراغم آمد و از من خواست که به منزل ایشان بروم؛ من از علاقه شدید ایشان به درس سخت تعجب کردم.

مقام والای علمی (ملکه اجتهاد)

بانو امین با وجود مشکلات فراوان و مرگ ۷ فرزند خود دست از تلاش برنداشته و با داشتن اراده قوی و صبر و پشتکار فراوان، پس از سالها تحصیل و کوشش مداوم به دریافت اجازه اجتهاد موفق شد.

بعد از چهل سالگی ایشان مورد لطف حضرت آیت الله حاج شیخ عبدالکریم، حائری یزدی موسس حوزه علمیه قم و حاج شیخ محمد کاظم شیرازی قرار گرفت و به دریافت جایزه اجتهاد نایل شد.

به خوبی می توان مقام والای علمی و معنوی این بانو بزرگوار را از روایت آیت الله شیخ محمد رضا عبدالمجید نجفی فهمید.

^۱ - ریاحی، ۱۳۷۵، ص ۵۷.

حاصل آن همه تلاش و صبر و اراده قوی که این بانو در زمینه تقوای عملی و زهد داشتند می توان از دانش بالایی وی استنباط کرد.

دانشمندان بزرگ و مردان عظیم الشان و فقیه اهل بیت از خانم امین درخواست اجازه روایت می کردند.

واکنش نسبت به واقعه کشف حجاب

این بانو به دلیل فراگیری علم بیشتر اوقات خود را در خانه سپری می کرد ولی با وجود این وقتی شنید که زنان و دختران حق بیرون رفتن از خانه را ندارند تلاش پی در پی می کرد که این حق را بر دارد و در ایامی که ضرورت داشت دفاع می کرد و خود از خانه بدون هیچ ترسی برای تدریس و ارشاد بانوان بیرون می رفت.^۱

فضائل اخلاقی بانو امین

بانو امین علاوه بر تلاش در جهت فراگیری مسائل علمی و عملی بلکه همواره می کوشیدند که به نیازهای جامعه بسیار دقیق توجه کند حاصل تلاش ایشان این بود که وی دانشگاهی در اصفهان به نام (مکتب فاطمیه) تاسیس نمود به طوری که اخلاق و رفتار ایشان در شاگردانش تاثیر بسزایی داشت. هدف از تاسیس دانشگاه پرورش کسانی بود که خواهان فراگیری تعلیم و تربیت هستند که در آن دانشگاه دانش پژوهان پرورش داده شدند که دارای تالیفات و آثار ارزشی هستند.

بانو امین در عین سادگی و مهربانی و توازن دارای ابهت خاصی بود. وی کتاب روش خوشبختی را به زبان شیرین نوشت که امروز به عنوان زیربنای مسائل اخلاقی تدریس می شود. ایشان بیشتر عمر با برکت خود را صرف تعلیم و تربیت و تحقیق و حفظ مکتب می کردند. از جهت شخصیتی می توان از اعتماد به نفس

^۱ - مجموعه مقالات، ۱۳۷۲، ص ۲۳۳

بالا و دین دار بودن وی نام برد. با این وجود که بسیاری از کسانی که تربیت کرده بود از فضیلت های معنوی وی برخوردار بودند.

بانو امین اعتقاد داشت که باید از گنجینه های با ارزش بشر استفاده نموده و دانش را راه گشای مسائل زندگی انسان می دانست.

عشق و علاقه ای که او به آموختن قرآن و قرائت قرآن و مسائل قرآنی داشت در قالب زبان نمی گنجد^۱ و تفسیر (مخزن العرفان) در ۱۵ جلد بر اساس ذوق و اشتیاق خود گویای این ادعاست. یکی از ویژگی های برجسته ایشان تواضع و فروتنی بود که نشان صبر ایشان بود.

این بانوی بزرگوار روی تحصیلات تأکید داشتند و می فرمودند علم باید با عمل و با تهذیب و تزکیه باشد اگر علم بدون تزکیه باشد انسان را مغرور و مخدوش می سازد. غیر ممکن است که انسان بتواند به مقامات بالا برسد و صعودی داشته باشد و یقیناً سقوطش از نوع سقوط جهنمی است.

ایشان می فرمودند : نفس را تزکیه کنید که دلیل رسالت معصومین و پیامبر هم همین بوده است. نسب ایشان با سی واسطه به امام علی (ع) می رسید.^۲

بانو امین معمار انقلاب اسلامی ایران

یکی از پیش قدم آن را شیفته کن انقلاب اسلامی و رهبر عظیم الشأن ایشان بود در سال ۵۹ که این بانوی گرانقدر نمی توانست از منزل خود بیرون رود از طریق تلویزیون در جریان انقلاب قرار داشتند.

ایشان همیشه از معرفت والای امام و عرفان امام که به حد بالایی رسیده بود سخن می گفت و وقتی امام سوره حمد را با صدای زیبا و رسا قرائت و تفسیر کرد شیفته بیان امام شد. همچنین وی اگر کسی را می

^۱ - کتاب تفسیر مخزن العرفان محتوای ۱۵ جلد

^۲ - کتاب مخزن اللالی فی مناقب مولی الموالی علی (ع)

دید که به امام تهمت می زنند یا حرف ناروایی می زنند به شاگردان خود می گفت که به آنها بگویید در قبال این سخنان زشت بد می بینند و آنها را تهدید می کرد. روزی امام به منزل حاجیه خانم رفتند تا جویای احوال این بانوی مجتهده شوند. ایشان جویای سلامتی و اشتغالات و حالت این بانو شدند و بانو امین برای پیشبرد اهداف امام و انقلاب سلامتی امام (ره) دعا می کردند و ایشان ابلاغ سلام خدمت معظم له را ترک نمی کردند.

یادگاری های بانو امین

آثار کتاب های به جا به یادگار مانده از ایشان حکایت از روح لطیف ایشان دارد بهترین راه شناخت این بانوی گرانقدر آثار قلمی ایشان است که به گفته اقوام ایشان (این بانوی بزرگوار وقتی قلم به دست می گرفت و شروع به نوشتن می کرد اصلاً قلم خوردگی نداشت) که این خود نشان دهنده فضل خداوند است که باید طبق تاکید خودشان ناشناخته بماند. کتاب های خود را به عنوان بانوی ایرانی اصفهانی به چاپ رسانده است. چند نمونه از این آثار گرانبها عبارتند از:

اخلاق: کتابی اقتباسی از طهارت، اخلاق ابن مسکویه که قسمتی از آن ترجمه شده و نظرات بانو امین سیده نصرت در حاشیه آمده است این کتاب اخلاقی دارای چندین جنبه علمی، عملی و اخلاقی است و شامل نکات لطیف با ظرافتی می باشد.

کتاب تفسیر مخزن العرفان (فارسی): این کتاب تفسیر جامعه ای از قرآن کریم که در پانزده جلد به چاپ رسیده است در هنگام نگارش این اثر گرانبها خانم امین بعد از تفسیر دو جز اول، از ترس آنکه برای اتمام کارش عمرش به دنیا نماند، به تفسیر جزء سی ام قرآن دست زد و بدین ترتیب آن را ادامه داد تا سرانجام در اواخر عمر این مجموعه را به پایان رسانید.

سیر و سلوک در روش اولیا و طریق سیر سعداء

بحث این کتاب در پیرامون کشف و سیری به سوی پروردگار رب العالمین است در قسمتی از این کتاب در بحث (فنا و بقا) چنین آورده شده: (تا از خود فانی نگردی، فانی نباشی) در بررسی آثار این بانو، که بیشترین اثر وی در این زمینه است، بیشترین حجم مطالب را به شیوه های تربیتی و روش های تزکیه نفس به خود اختصاص داده است. ایشان در پیامی برای دختران جوان چنین نوشته است از مهمترین و بارزترین صفات برای زن، همان پاکدامنی و عفت است به طوری که علمای اخلاق فرموده اند: (بیشترین شرافت زن نزد عقلا در جامعه، در عفت اوست) سیده نصرت، نمونه بارز این فضیلت ها بود که به بسیاری از چشمه های جوشان علم و معرفت دست یافت و سراسر عمر پر برکتش را صرف تحصیل و رواج دادن دین نموده است.

آثار با ارزش بانو امین را می توان در زمینه ابعاد دینی، ادبی، فقه، اصول و آثار عقلی و اخلاقی نام برد. این بانوی عالمه از نابغه های عصر و مجتهد زمان خود بوده که با کلی تلاش و خدمت خالصانه و صادقانه در بیست و سوم خرداد ۱۳۶۲ مطابق با اول ماه رمضان ۱۴۰۳ ه.ق از دنیا رفت و به جوار حق تعالی شتافت. روحش شاد و یادش گرامی.

نتیجه

علم دوستی به همراه تلاش و تقوای الهی بانو امین دلیلی شد تا وی به عنوان یکی از بهترین و برجسته ترین بانوان موفق در زمینه علم و اخلاق در عصر خود باشد به طوری که شهرت این بانوی بزرگوار در دنیای اسلام بخصوص جوامع فرهنگی و حوزه های علمی پیچید و باعث الگو و سرمشق و افتخار بانوان مخصوصاً شیعیان شد. این عالم بزرگوار که یک سال از عمر با برکت و ارزشمند خود را جهت خدمت به فرهنگ اسلام قرار داد. شناخت هرچه بیشتر این بانو و بانوانی که مثل ایشان هستند و آثار و شخصیت ارزنده ای به یادگار می گذارند ضرورتی است که باید گفته شود و غیر قابل انکار است تا نام آنها به دست فراموشی سپرده نشود و هم چنین الگویی برای سایر انسان ها قرار بگیرد.

منابع

- 1- چراغی، طیبہ، فصلنامه بانوان شیعه، بانو نصرت بیگم، پاییز ۱۳۸۳، شماره (1)
- 2- شکوری، ابوالفضل، زندگینامه بانوی مجتہدہ سیدہ نصرت اصفہان، بہار ۱۳۸۴، شماره (7)
- 3- علاءالدین، سیدمحمد رضا، نگرش قرآنی بانو امین بہ روش خوشبختی در خانوادہ، کوثر، پاییز ۱۳۸۸، شماره (3)

4- سایت (<https://rasekhoon.net>)